

WHITE- OG KEYNESPLANERNE

Af EYVIND BARTELS

I.

DET er en Gang blevet sagt, at det værste ved Inflationen er den Deflation, der følger efter. Ud fra denne Betragtning, der rummer nogen Sandhed, er det naturligt, at de krigsførende Lande allerede paa indeværende Tidspunkt beskæftiger sig med Efterkrigstidens økonomiske Politik. Senest er der i U. S. A. og England i April Maaned d. A. offentliggjort Planer herom, White- og Keynesplanerne, som de kaldes efter deres Ophavsmænd.

De to Planers Formaal er i det store og hele det samme, nemlig at medvirke til at skabe de nødvendige Betingelser for, at Udenrigshandelen og Kapitalbevægelserne mellem de Stater, der slutter sig til Ordningerne, begunstiges. Dette søges opnaaet ved: 1) at stabilisere Valutakurserne, 2) at forkorte Perioder med Uligevægt i Betalingsbalancerne og formindske Balancernes Udsving Medlemsstaterne imellem, og 3) at reducere Brugen af Valutakontrol.

Forskellene mellem de to Planer træder frem ved Valget af Midlerne til at naa de fastsatte Maal.

Whiteplanens Hovedtanke er Oprettelsen af en international Kursstabiliseringsfond, hvis Størrelse foreløbig anslaaes til 5000 Mill. Dollars. Fonden skal bestaa af Guld og af Medlemsstaternes Valuta og Statspapirer, idet hver enkelt Stat forpligter sig til Indbetaling af en »Kvota«, der bestemmes af Landets Beholdning af Guld og fremmed Valuta, af Nationalindkomstens Størrelse og af Svingningerne i dets Betalingsbalance. Fonden bestyres af et af Medlemsstaternes Repræsentanter sammensat Raad, der faar ret vidtgaaende Bemyndigelser. Raadet skal saaledes fastsætte de tilsluttede Landes Valutakurser i Guld eller »Unitas«, Fondens Møntenhed, og herved i særlig Grad se hen til Ønsket om Kurser-

nes Stabilitet. Det bemyndiges endvidere til selvstændigt at købe og sælge Valuta og Guld, til at modtage Deposita i Guld og til at sælge egne Obligationer m. v.

Medlemsstaterne forpligtes til ud over den Valuta, de indbetaler ved Starten, at tilbyde Fonden al fremmed Valuta og Guld, de senere maatte erhverve. Staterne skal fastholde de Kurser paa fremmed Valuta, der er fastlagt af Raadet, og kan kun foretage Valutadeprecieringer eller -aprecieringer efter Raadets forudgaaende Godkendelse. De forpligter sig endvidere til at gaa bort fra alle Restriktioner i Form af Valutaforanstaltninger eller lignende, saa snart Betingelserne er gunstige herfor, og er endelig forpligtet til i Almindelighed at tage Hensyn til Raadets Synspunkter med Hensyn til bestaaende eller foreslaaet Pengepolitik.

Ifølge *Keynesplanen* oprettes der i Efterkrigstiden en international Clearingunion, der ligesom Whiteplanens Fond ledes af et Raad, bestaaende af Staternes Repræsentanter. Raadet fastlægger efter Konference med de enkelte Stater Landenes Valutakurser i Forhold til »Bancor«, Clearingunionens Regningsenhed. Det er Hensigten, at de fastlagte Kurser skal fastholdes, men Adgangen til Kursændringer er dog lettere end efter Whiteplanen. For hvert enkelt Land bestemmes en »Kvota«, fastsat i Forhold til vedkommende Lands Udenrigsomsætning i Førkrigstiden. Kvotaen angiver det Beløb, indenfor hvilket det enkelte Land kan staa i Debet eller Kredit i Forhold til Unionen, og det er herefter Unionens Opgave at forestaa Afregningen af de saaledes opstaaede Debet- eller Kreditsaldi. Saldiene beregnes i »Bancor«.

Medlemsstaterne forpligter sig til at føre en Pengepolitik i Overensstemmelse med deres Bancorbalancer. Har et Land saaledes akkumuleret et betydeligt Bancortilgodehavende til Clearingunionen, skal det efter Unionens nærmere Raad foretage en Kreditudvidelse, medens omvendt Lande med store Debetsaldi forpligtes til at lægge en Bremse paa Kreditekspansionen. Landene er endvidere pligtige til at betale en vis Afgift af de Saldi, de til enhver Tid maatte have indestaaende hos Unionen.

II.

Den afgørende Forskel mellem Planerne synes at være den, at Whiteplanen bygger videre paa Førkrigstidens Valutapolitik ved at skabe en international Kursstabiliseringsfond, der saavidt muligt skal neddæmpe eller forhindre de Valutakurssvingninger,

der maatte komme fra Tid til anden, medens Keynesplanen gør en mere konstruktiv Indsats med sine særlige og ret detaljerede Regler om den Mekanisme, der skal træde i Funktion for at fastholde den intervalutariske Ligevægt.

Forskellen er næppe principiel, men dog betydningsfuld og træder frem, hvis man tænker sig en Situation, hvor Debitorlandene gennem en Kreditudvidelse forsøger at stimulere den økonomiske Aktivitet. Der vil da opstaa forøget Knaphed paa Kreditorlandenes Valuta. Efter Whiteplanen vil den saaledes opstaaede Tendens til Uligevægt blive imødegaaet dels ved forøget Udbud af Kreditorlandenes Valuta fra Fonden, et Udbud, der er begrænset, dels ved en Kreditindskrænkning i Debitorlandene. Ifølge Keynesplanen vil Udviklingen blive en anden, idet Kreditorlandene, saa snart de har akkumuleret et mere betydeligt Bancortilgodehavende, foretager en Kreditudvidelse, der stimulerer Importen, samtidig med at Debitorlandene søger Kreditudvidelsen bremsat eller deprecierer deres Valuta. Udligningen af Betalingsbalancerne sker saaledes efter Keynesplanen under en Forøgelse af Debitorlandenes Eksport, medens Retableringen af Ligevægten efter Whiteplanen sker under en Reduktion af Debitorlandenes Import.

Guldets Stilling i de to Planer er — som det var at vente — forskellig. Dette fremgaar for det første deraf, at medens Unitas skal lægges fast i Forhold til Guld (1 Unitas = 10 Gulddollars), fastslaar Keynesplanen udtrykkeligt, at Verdens Købekraft ikke bør gøres afhængig af Guldproduktionens Svingninger, og at Bancor følgelig ikke skal kunne ombyttes i et fast Forhold med Guld. Endvidere bestemmes det i Whiteplanen, at de enkelte Lande skal kunne indskyde Guld i Fonden mod Godskrivning i Unitas, og at disse Unitastilgodehavender atter skal kunne kræves udbetalt i Guld, medens der efter Keynesplanen ikke bestaar nogen Pligt for Clearingunioen til at likvidere de paa tilsvarende Maade opstaaede Bancortilgodehavender med Guld.

Efter Keynesplanen er Guldets Rolle saaledes ikke betydelig, idet det i Realiteten intet har med den Mekanisme at gøre, der ifølge Planen skal opbygges til Sikring af den intervalutariske Ligevægt. Derimod er Guldets Rolle efter Whiteplanen betydningsfuld, idet det sammen med de respektive Landes Valutaer skal finde Anvendelse ved Udligningen af Betalingsbalancerne; ogsaa paa dette Omraade træder Whiteplanens Konservatisme tydeligt frem.

I begge Planer opereres der med en ny international Regningsenhed, *Unitas* eller *Bancor*. Man søger imidlertid forgæves i *Whiteplanen* efter en rimelig Motivering for Indførelsen af *Unitas*. Regningsenheden skal vel finde Anvendelse ved Stabiliseringsfondens Regnskabsaflæggelse, og som omtalt posteres Indskud til Fonden af Guld som *Unitastilgodehavender*; men ved Afregningen mellem Landene er *Unitas* dog i Realiteten uden Betydning. Dette stemmer godt overens med det ovenfor anførte, ifølge hvilket *Whiteplanen* regner med en delvis Retablering af Guld-foden.

Efter *Keynesplanen* er *Bancor* den faste Regningsenhed, i Forhold til hvilken samtlige Valutaer fastlægges. Enhver Saldo, der opstaar i den internationale Handel, posteres som en *Bancorsaldo*, og denne Saldo kan som nævnt ikke kræves likvideret i Guld eller fri Valuta, men kun finde Anvendelse som Betalingsmiddel overfor de andre Lande i *Clearingunionen*. Ved denne Ordning er det Hensigten at sikre Debitorlandene mod Likviditetsvanskeligheder, samtidig med at Risikoen for Indefrysning af Tilgodehavender og Kursrisikoen i det store og hele elimineres.

Betydningen af Betalingsmidlet *Bancor* maa dog ikke overdri- ves; thi afgørende for det Valutaprogram, der indeholdes i *Keynesplanen*, er jo først og fremmest, om der i *Clearingunionen* kan skabes den nødvendige Tillid til de øvrige Landes Vilje og Evne til at gennemføre det med Unionens Indforstaaen fastlagte pengepolitiske Maal. Er denne Tillid etableret, er det ny Betalingsmid- del forsaavidt overflødigt.

Medens *Whiteplanen* kun forudsætter Ændringer af Valuta- kurserne, hvis der foreligger en fundamental intervalutarisk Ulige- vægt, paaregner *Keynesplanen* hyppigere Kursændringer. Da Maa- let efter begge Planer er det samme — Etableringen af den inter- valutariske Ligevægt — betyder dette, at *Whiteplanen* paalægger Landene den største Byrde, idet Tilpasningen til Ligevægten ifølge denne da kun kan ske over Ændringer i Landenes Omkostnings- niveauer, hvad der som bekendt kan være temmelig vanskeligt.

Endelig skal det nævnes, at de to Planers Bestemmelser om Stemmeretten i henholdsvis Raadet og Unionen er forskellige, idet de Kvotaer, der danner Grundlag for Stemmeretten, fikseres paa forskellig Maade. Efter *Keynesplanen* bliver U. S. A.'s og Englands Indflydelse nogenlunde den samme, medens U. S. A. efter *Whiteplanens* Bestemmelser faar den langt overvejende Betydning.

III.

Som allerede anført sigter baade White- og Keynesplanen mod at etablere intervalutarisk Ligevægt ud fra Ønsket om at genindføre fri — eller nogenlunde fri — international Handel.

1. Umiddelbart efter Afslutningen af en Verdenskrig kan der aabenbart vanskeligt etableres intervalutarisk Ligevægt. De største valutariske Vanskeligheder vil dog sikkert først vise sig nogen Tid efter Krigen, naar det første Varebehov er tilfredsstillet og Landenes Produktionsapparater nogenlunde retablerede; paa dette Tidspunkt maa man vente, at de Lande, hvis Omkostningsniveauer under Krigen er blevet særlig stærkt forhøjet, vil overveje, hvorledes de atter kan sikre sig en gunstig Position paa det internationale Marked, og Spørgsmaalet bliver da, om de to Planer kan bestaa Prøven.

Ifølge Whiteplanen vil en bestaaende eller opstaaet Uligevægt kunne »bæres« af Stabiliseringsfonden i en vis Periode, om hvis Længde man dog vanskeligt kan gøre sig nogen Forestilling. Før eller senere maa Fondens Ledelse imidlertid træffe mere radikale Foranstaltninger, formentlig i Form af et Paabud til Debitorlandene om at foranledige Omkostningsniveauet sænket. Men dette er som bekendt under moderne, økonomiske Forhold en vanskelig Vej at gaa, idet især Arbejdslønnen er tungt bevægelig, og det vil da være nærliggende for de paagældende Lande at søge andre Udveje, f. Eks. Importrestriktioner og Eksportpræmier eller en Depreciering af Valutaen. Hermed er Konflikten mellem Fondens Ledelse og de paagældende Lande imidlertid aktuel.

Efter Keynesplanen er Udsigterne for en lykkelig Løsning paa Problemet sikkert større, idet Planen paa den ene Side forudsætter en Krediteksponering i Kreditorlandene og paa den anden Side aabner Mulighed for en Depreciering. Der vil dog sikkert ogsaa under disse mere smidige Vilkaar kunne opstaa Konflikter mellem Unionens Ledelse og det enkelte Land, da Landets Kreditpolitik, der er af indgribende Betydning for hele den økonomiske Aktivitet, er bundet af Unionens Maalsætning.

De to Planer forudsætter saaledes for deres Gennemførelse en særlig høj Grad af international Solidaritet — eller de fornødne Tvangsmidler til at gennemføre den internationale Ledelses Beslutning.

2. Det kan formentlig uden videre anses for givet, at der kun kan bestaa fri international Handel og Laangivning under Forud-

sætning af, at Valutakurserne ligger nogenlunde fast, og at den intervalutariske Ligevægt er etableret.

Er disse to Forudsætninger af den ene eller den anden Aarsag ikke opfyldt, skrumper den internationale Laangivning ind, og den internationale Handel bliver underkastet Restriktioner; forsaavidt synes de to Planer altsaa begge at ramme det centrale Problem.

Det er imidlertid ikke hermed givet, at den Problemstilling, der danner Grundlag for Planerne, ogsaa er den mest relevante, naar Diskussionen drejer sig om Efterkrigstidens økonomiske Politik. Aarsagen til, at man i Førkrigstiden ikke evnede at etablere intervalutarisk Ligevægt, laa jo ikke i manglende Forstaaelse for den økonomiske Mekanisme og sikkert kun delvis i manglende Tillid mellem Staterne. Aarsagen var vel for en væsentlig Del simpelthen den, at man, som de politiske og økonomiske Forhold nu engang var, havde sat sig andre Maal for den økonomiske Politik end Etableringen af fri international Handel.

Ogsaa i den Tid, der følger efter den nuværende Krig, kan en saadan Situation indtræde; paa Forhaand synes det endog næsten givet, at det Maal, der vil være det dominerende i Efterkrigstidens økonomiske Politik, er et andet end Etableringen af fri international Handel, nemlig Opretholdelsen af Beskæftigelsen. Spørgsmaalet bliver da, om dette Maal vil kunne naas, samtidig med at de enkelte Lande binder sig til at føre en Kreditpolitik, hvis Ledestjerne er Etableringen og Fastholdelsen af den intervalutariske Ligevægt; eller anderledes udtrykt, om der ud fra Ønsket om at opretholde Beskæftigelsen maatte være alvorlige Hindringer for at slutte sig til en international Stabiliseringsfond eller Clearingunion.

Det vil være nærliggende ved Besvarelsen af dette Spørgsmaal at henvise til den økonomiske Teoris Lære om, at de to Maal, den fulde Beskæftigelse og den intervalutariske Ligevægt, netop naas samtidigt, naar »den fulde Tilpasning har fundet Sted«. I Praksis er der imidlertid visse Vanskeligheder at overvinde i Forbindelse med denne Tilpasning. Som allerede omtalt hindrer det tungt bevægelige Omkostningsniveau en Tilpasning under Bibeholdelse af faste Kurser, og denne Tilpasningsvanskelighed forsvinder naturligvis ikke ganske ved en Depreciering, da Arbejderklassen næppe ser saa ensidigt paa Pengelønnen, som visse Forfattere har antaget.

Det er endvidere indlysende, at de enkelte Lande ud fra et beskæftigelsesmæssigt Synspunkt maa paatage sig efter Omstændighederne ret betydelige Ofre, hvis de skal foranledige en Omstilling fra »sunde«, men »kunstige« Produktioner til de Produktioner, der naturligt hører Landet til. Dette gælder maaske i særlig Grad efter en Krig.

Endelig synes det tvivlsomt, om Landene, der ud fra Ønsket om Bekæmpelse af den konjunkturrelle Arbejdsløshed lægger Vægt paa at staa frit i den økonomiske Politik, vil være tilbøjelige til at ofre denne Frihed for de, som det synes, noget usikre Fordele, der kan vindes ved at slutte sig til de foreslaaede internationale Institutioner. Det er i denne Forbindelse naturligvis ikke afgørende, om de smaa Lande vil finde det stridende mod deres Interesser at slutte sig til saadanne Planer; ogsaa for de større Lande kan Konsekvenserne være for uoverskuelige.

Konklusionen af disse Betragtninger bliver da den, at de enkelte Lande næppe frivilligt vil tilslutte sig de foreslaaede internationale Institutioner, der iøvrigt efter deres Maalsætning og Natur ikke vil magte Efterkrigstidens økonomiske Problemer. Da det imidlertid synes givet, at disse Problemer, herunder især Beskæftigelsesproblemet, kun kan løses paa rimelig Maade under international Ledelse, betyder dette, at Løsningen maa findes i en international Planøkonomi af en hidtil ukendt Fasthed og Konsekvens — men hermed har man fjernet sig temmelig langt fra de to Planers Forslag.